

mosaiikkeja, joissa kuvataan Helios-ta ja eläinrataa. Sinällään mielenkiintoisen motiivin valinnan perusteita pohditaan, mutta varsinaista yhteyttä magiaan Bonnie ei tuo esille. Parhaiten kirjan tekstit toimivatkin kokonaisuutena, jolloin eri näkökulmat täydentävät toisiaan. Esimerkiksi Kirsi Valkaman ”Siunauksia ja kirouksia rautakauden Juudan haudoissa ja amuleteissa” on yleisluontoinen esitys löydetystä arkeologisesta materiaalista, kun taas Jutta Jokiranta käsittelee artikkelissaan monipuolisesti siunaamista ja sen tulkintaa maagiseksi toiminnaksi Jesper Sørensenin magiasta esittämän kognitiivisen teorian valossa. Jokirannan selvittämää teoreettista taustaa vasten lukija voi peilata myös Valkaman materiaalia sekä Elisa Uusimäen esittelemiä siunauksia ja kirouksia Heparalaisessa Raamatussa, Qumranin teksteissä sekä Uudessa testamentissa.

Vastaavasti Hanne von Weissenbergin artikkeli ”Henkiolennot Raamatussa ja Qumranin teksteissä” kannattaa lukea yhdessä Mika Pajusen ja Anna-Liisa Tolosen tekstien kanssa, jotta yliluonnollisten toimijoiden ja maagisten vaikuttamispyrkimysten suhde hahmottuu syvällisesti. Pajunen käsittelee tekstissään pyrkimyksiä torjua pahoja henkiä psalmien, manausten ja suojelurukousten avulla myöhäisen Toisen temppelin ajan juutalaisuudessa, Tolonen sitä, kuinka Toisessa makkabilaiskirjassa kuvataan pyrkimyksiä vaikuttaa taivaallisiin voimiin rukouksella. Hän päätyy pitämään kuvattuja rukouksia vallankäytön muotona, johon liittyy maaginen ulottuvuus.

Raamattu ja magia -teoksen tarjoamista näkökulmista kannattaa mainita vielä Risto Uron esittelemä rituaalitutkimuksen näkökulma Jeesuksen toimintaan parantajana. Parantamisrituaalissa sen toimittaja pyrkii saamaan rituaalin kohteena olevassa patientissa aikaan havaittavan muutoksen, mikä vastaa magian yhtenä määrittelyperusteena pidettyä rituaalista vaikuttavuutta.

Jeesus hyödynsi lukuisia eri kulttuureista tunnettuja rituaalisen parantamisen muotoja, kuten kosketusmagiaa ja henkipossession aiheuttamaa transsia. Jeesuksen elinympäristössä vallalla olleet käsitykset henkiolentojen vaikutuksesta ihmisiin olivat olennainen osa hänen parannustoimintaansa, ja Jeesuksen herkkyyks sairauksien psykososiaalisille tekijöille voi osittain selittää hänen menestystään parantajana. Rituaalinen näkökulma on esillä myös Vojtěch Kašen artikkelissa, jossa hän hyödyntää monipuolisesti ritualisaatioon liittyviä kognitiivisia teorioita tarkastellessaan Paavaliin Ensimmäisessä korinttilaiskirjeessä kuvaamaa ehtoolisen viettoa.

Kaiken kaikkiaan *Raamattu ja magia* tarjoaa mielenkiintoisen ja ajatuksia herättävän katsauksen kysymykseen uskonnon ja magian suhteesta muinaisten israelilaisten ja varhaisten kristittyjen parissa. Kirja olisi hyötynyt huolellisemmasta viimeistelystä, sillä paikoitellen tekstejä vaivaavat lyönti- ja kirjoitusvirheet. Czacheszin artikkelin bibliografiasta puuttuu useita tutkimuksia, joihin tekstissä viitataan, kun taas Katri Saarelainen esittelee bibliografiassaan kirjallisuutta, johon hän ei artikkelissa suoraan viittaa. Teoksessa esitelty tutkimuskirjallisuus on kautta linjan ajantasaisista; toiset kirjoittajat hyödyntävät tutkimuksia hyvinkin laajasti, toiset viittaavat vain keskeisiin teoksiin.

Asiantuntevat ja nykytutkimuksen kehityslinjoihin tukeutuvat artikkelit tarjoavat oivan suomenkielisen lähtökohdan keskustelulle uskonnon ja magian häilyvistä rajoista. Selkeästi ja mukaansatempaavasti kirjoitettu sekä tinkimättömästi ja johdonmukaisesti argumentoitu kirja on tärkeää luettavaa sille, joka haluaa tutkia muinaisen Lähi-idän ja Välimeren alueen magiaa ja uskontoa. Se on helposti lähestyttävä perusteos kaikille aiheesta kiinnostuneille ja haastaa lukijan tarkastelemaan omia ennakkokäsityksiään.

MARIKA RAUHALA, FIL. TRI

VICTOR H. MATTHEWS

The Cultural World of the Bible: An Illustrated Guide to Manners and Customs. Fourth edition. Grand Rapids, MI: Baker Academic 2015. 318 s.

Victor Matthews'n teokselle *The Cultural World of the Bible* on ilmisenä ollut tilausta, sillä viimeisin versio on alkuun vuonna 1988 ilmestyneen teoksen neljäs tekstilaitos, jota on päivitetty viimeisimmän tutkimuksen valossa. Kirja on laadittu ajatellen paitsi yliopistoissa tapahtuvaa eksegetiikan opetusta myös yksityistä opiskelua. Sen sisältö ja pedagogisesti valvutun luonne täyttävätkin oppikirjan vaatimukset erinomaisesti: varsinaisen leipätekstin ja kiinnostavien tietoisuuksien ohella teos sisältää luokahuoneeseen sopivia keskustelukysymyksiä, hyödyllisen ja selkeän sanaston, kommentteilla varustetun kirjallisuusluettelon, neljä erityyppistä indeksiä ja runsaasti kuvia Raamatun ajan kulttuurin kannalta keskeisistä paikoista ja muinaisista artefakteista. Visuaalisen aineiston käyttö havainnollistaa tekstiosuutta ja syventää lukijan ymmärrystä käsitellyistä aiheista, joskin kuvat on harmillisesti sijoitettu viinottain ruskeameleeratuille sivuille. Näin yleisvaikutelma ei valitettavasti ole rento vaan hieman sekava.

Teos alkaa yleisellä johdannolla, jossa Matthews pohtii kriittisesti, millaisen aineiston (tekstit ja arkeologia) avulla ja minkälaisia metodeja (erityisesti tekstitutkimus, arkeologia, maantiede, sosiologia ja taidehistoria) hyödyntäen on mahdollista hankkia tietoa siitä, miten Raamatun ajan ihmiset elivät ja minkälaisia tapoja heillä oli. Kirjoittaja kommentoi Palestiinan alueen maantiedettä ja eri maantieteellisiin ja etnisiin termeihin liittyviä poliittisia vivahdeita, jotka Raamatun maailmaa tutkivan on hyvä tiedostaa. Näitä termejä ovat esimerkiksi Israel, Palestiina, Syyria-Palestiina, israelilainen ja

juutalainen. Lisäksi Matthews painottaa, että hänen valitsemansa lähestymistavan pyrkimys on avata lukijalle ”sisäryhmäläisen” (emic) näkökulma Raamatun tekstien kuvaamaan maailmaan. Tämä edellyttää sen tiedostamista, että Raamatun tekstit syntyivät hyvin erilaisessa ajassa ja paikassa kuin missä nyt elämme. Myös ennakkokäsitysten purkaminen on tarpeen.

Johdantoluvun puutteeksi näen, että kirjoittaja ei problematisoi ja määrittele käsitettä ’Raamattu’. Kenen Raamatusta on oikein kyse: juutalaisten, protestanttien vai katolisten ja ortodoksien? Raamattu ja on monia, mikä edelleen vaikuttaa käsitteeseen ”Raamatun kulttuurinen ja sosiaalinen maailma”. Kreikankielinen Septuaginta syntyi omalaatuisen kulttuurin tuotteena hellenistisen kauden Aleksandriassa. Oppikirjan muun sisällön valossa tosin näyttää siltä, että Matthews haluaa tarkastella erityisesti Heprealaisen Raamatun ja Uuden testamentin maailmoja, joskin mukana on joitakin viitteitä Septuagintaan. Sen kulttuurista jää kuitenkin ohimennen tehdyn viittauksen varaan. Teos olisikin hyötynyt kriittisestä ’Raamattu’-käsitteen arvioinnista. Samalla kirjoittaja olisi voinut painottaa sitä, että kaanonin rajat olivat vielä avoimet ajanlaskun taitteessa. Näin hän olisi voinut hylätä käyttämänsä anakronistisen käsitteen ”intertestamentaarinen” ja korvata sen ilmaisulla, joka vastaa paremmin kauden itseymmärrystä.

Johdannon jälkeen kirjan sisältö myötäilee Raamatun kuvaaman sisäisen narratiivin järjestystä: käsitellyiksi tulevat patriarkkakertomukset (luku 1), exodus ja maahantulo (luku 2), monarkia (luku 3), eksiili ja sieltä paluu (luku 4) sekä myöhäinen toisen temppelin aika (luku 5). Kukaan luku alkaa katsauksella kyseisen ajanjakson historiaan ja sitä koskevien tekstilähteiden historiallisuuden kriittisellä arvioinnilla. Tämän jälkeen tarkastellaan erilaisia kulttuuriin ja sosiaaliseen maailmaan liitty-

viä kysymyksiä. Samoja aiheita ei eritellä kaikissa tapauksissa, mutta toistuvasti esiin nousevat sellaiset teemat kuin asuminen ja arkkitehtuuri kylissä ja kaupungeissa, yhteiskunnan sosiaaliset yksiköt, arkisen elämän edellytykset ja tavat, elinkeinot ja talous, laki, oikeuskäsitykset ja sodankäynti sekä uskonnonharjoitus. Jälkimmäiseen liittyen huomioidaan uskonnonharjoituksen monet muodot ja asiantuntijat, kuten kulttipaikat, uhrit, ympärileikkaus, profeetat, papit ja temppeli.

Matthews käsittelee huolellisesti merkittävän määrän aiheita, jotka lähestyvät Raamatun ajan ihmisten elämää eri tulokulmista. Hän tarjoaa lukijalle punnittua ja selkeästi esitettyä tietoa, joka perustuu paitsi tekstilähteisiin myös arkeologiseen aineistoon ja maantieteeseen. Toisaalta jäin kaipaamaan tarkempaa pohdintaa siitä, millä perusteella käsiteltävät aiheet on valittu. Kaikkea mahdollista ei luonnollisesti voi yhdessä oppikirjassa käsitellä, eikä kirjoittaja pyrikään tyhjentävään esitykseen, mutta tehdyt rajaukset ja nostot kertovat aina siitä, mitä kirjoittaja pitää keskeisenä ja korostamisen arvoisena. Laatiessaan tätä oppikirjaa kirjoittaja on ehkä ajatellut tavoittelevansa jonkinlaista keskivertoihmisen kokemusta, mutta samalla esimerkiksi antiikin juutalaisuuden rikas henkinen, kirjallinen ja oppinut kulttuuri jää lähes täysin rivien väliin, vaikka se oli osa ainakin joidenkin ihmisten sosiaalista todellisuutta.

Samoin voi havaita, että vaikka eri aikakausien tarkastelu on huolellista ja kirjoittaja onnistuu luomaan erinomaisen yleiskuvan vuosituhansien mittaisesta ajanjaksosta, Raamatun sisäisessä narratiivissa varhaisempi kausi käsitellään perusteellisemmin kuin Babylonian eksiili ja sitä seuraava ajanjakso. Tämä on harmillista ottaen huomioon, kuinka merkittävä nimenomaan toisen temppelin kausi oli Raamatun tekstien synnyn kannalta ja kuinka paljon merkittäviä teksti- ja muita läh-

teitä kyseiseltä ajalta on säilynyt. Valinta olisi hieman ymmärrettävämpi, jos teos olisi opas Heprealaisen Raamatun maailmaan, mutta käsittely olisi voinut olla tasaisempaa oppikirjassa, joka kurkottaa aina ajanlaskun taitteen jälkeiseen kauteen.

Kronologinen esitystapa tarjoaa oivan kokonaiskuvan Raamatun sisäisestä narratiivista, mutta toisaalta johtaa jonkinasteiseen toistoon ja ylipäänsä kysymyksiin aineiston sijoittelusta. Miten tällainen sosiaaliseen maailmaan ja inhimilliseen kulttuuriin pureutuva oppikirja olisi paras laatia? Yhtäältä aineiston sijoittelun tulee olla harkittua. Ihmettelin esimerkiksi sitä, miksi maanviljelyä, ilmastoa ja kasvillisuutta käsittelevä osuus on sijoitettu eksoodusta ja maahantuloa koskevaan lukuun, vaikka niihin läheisesti liittyvää maantiedettä käsiteltiin muuten johdantoluvussa. Toisaalta voidaan havaita, että aikakausittain etenevä esittely auttaa lukijaa sijoittamaan eri aiheet suhteessa ”suureen kertomukseen”. Silti toistoa olisi ehkä vähemmän ja kokonaisuus hallitumpi, jos kirja rakentuisi kronologian sijaan aiheiden ympärille. Kunkin teeman alla voisi edelleen eritellä niitä muutoksia ja kehityskulkuja, joita tämän kysymyksen tai kysymysryppään kohdalla tapahtui aikojen saatossa.

Vaikka esitän, että teoksen olisi voinut laatia myös toisella tavalla kuin Matthews on tehnyt, haluan lopuksi painottaa, että hänen teoksensa tarjoaa valtavasti huolelliseen, erityyppisiä lähteitä hyödyntävään tutkimukseen perustuvaa tietoa tiiviissä paketissa. Selkeä esitystapa, yksiselitteisesti nimetyt alaluvut ja poikkeuksellisen tarkat indeksit takaavat, että kirjasta löytää nopeasti hakemansa tiedon. Lisäksi teos tarjoaa opastusta siihen, miten syventää omaa asiantuntemustaan kyseisen aiheen parissa.

ELISA UUSIMÄKI, TEOL. TRI